

AKSOY protiv TURSKE

Presuda od 18. decembra 1996. godine

NESLU@BENI SA@ETAK I ISTORIJAT PREDMETA

A. Osnovne ~injenice

^injenice u predmetu su sporne me|u strankama. Me|utim, slo`ili su se oko toga da je podnosilac predstavke dr`avljanin Turske, bio uhap{en i odveden u policijski pritvor u Centar za sigurnost Kiziltepe u jugoisto~noj Turskoj krajem novembra 1992. godine. Bio je zatvoren najmanje 14 dana i pu{ten 10. decembra 1992. godine.

Prema podnosiocu predstavke, bio je podvrgnut jednoj vrsti policijske torture poznatoj pod imenom "palestinsko vje{anje" u pri ~emu je bio svu~en go i obje{en za ruke. On tako|err navodi da su priklju~ivali struju na njegove genitalije, udarali ga nogama, {amarali i usmeno zlostavljali. On navodi da je zbog tog vje{anja izgubio mogu}nost kori{tenja ruku i {aka. Vlada, nasuprot tome, pori~e tvrdnje podnosioca predstavke i navodi da su potpuno neutemeljene.

Dana 8. decembra 1992. godine podnosilac predstavke je doveden pred javnog tu`ioca u Mardin-u koji je nakon ispitivanja, naredio njegovo pu{tanje. Postoji neslaganje o tome da li je njegovo psihi~ko stanje u to vrijeme bilo uop{te spomenuto pred javnim tu`iocem i da li se tu`iocu `alio na postupak prema njemu za vrijeme pritvora. Me|utim, 15. decembra primljen je u bolnicu i dijagnosticirano je da ima obostranu paralizu donjeg dijela ruku {to je zahtijevalo kori{tenje udlage. Ostao je u bolnici do 31. decembra kad je pu{ten na vlastiti zahtjev.

Dana 21. decembra 1992. godine javni tu`ilac je odlu~io da ne postoje osnovi za pokretanje krivi~nog postupka protiv podnosioca predstavke. *U vezi sa navodnim zlostavljanjem podnosioca predstavke, nije pokrenut ni parni~ni niti krivi~ni postupak.*

Dana 20. aprila 1994. godine, punomo}nici g. Aksoy-a su obavijestili Komisiju da je ubijen 16. aprila. Oni navode da mu je 14. aprila telefonom prije}eno smr}u da bi ga nagovorili da povu~e predstavku Komisiji i da je to predstavljalo mije{anje u efikasno pravo na individualnu predstavku, {to je suprotno ~lanu 25. Konvencije. Vlada je poricala bilo kakvu umije{anost u ovu stvar i obavijestila Komisiju da je pripadnik PKK uhap{en i optu`en za ubistvo.

Otac podnosioca predstavke je odlu~io da nastavi sa predmetom.

B. Postupak pred Komisijom za ljudska prava

Predstavka je ulo,ena Komisiji 20. maja 1993. godine i progla{ena prihvatljivom 19. oktobra 1994. godine.

Predstavници Komisije su u prisustvu strana saslušali dokaze u Diyarbakir-u od 13. do 14. marta 1995. godine i u Ankari od 12. do 14. aprila 1995. godine.

Nakon neuspješnog pokušaja da postigne prijateljsko rješenje, Komisija je usvojila izvještaj 23. oktobra 1995. godine u kojem je iznijela mišljenje da je došlo do povrede članova 3. (15 glasova za prema 1 protiv), 5. stav 3 (15 glasova za prema 1 protiv) i 6. stav 1 (13 glasova za prema 3 protiv) Konvencije i da ne postoji odvojeno pitanje prema članu 13. (13 glasova za prema 3). Tako je jednoglasno zaključila da ne treba poduzimati dalja djelovanja u vezi sa navodima prema članu 25. Konvencije.

IZVOD IZ PRESUDE

PRAVO

I. UTVRĐIVANJE ČINJENICA OD STRANE SUDA

38. Sud podsjeća na svoju stalnu sudsku praksu da je, prema sistemu Konvencije, utvrđivanje i provjera činjenica prvenstveno stvar Komisije (članovi 28. stav 1 i 31.). Iako sud nije vezan za činjenice koje Komisija utvrdi i iako je slobodan da donosi svoje procjene u svjetlu svih činjenica koje ima, samo u izuzetnim situacijama Sud koristiti svoja ovlaštenja u tom području (v. Akdivar i ostali protiv Turske, presuda od 16. septembra 1996. godine, Izvještaji o presudama i odlukama - 1996. strana 19 stav 78).

39. Potrebno je podsjetiti na činjenicu da je u ovom predmetu Komisija utvrdila činjenice nakon što su njeni predstavnici proveli dokaze u Turskoj u dvije odvojene prilike i dodatno na raspravi u Strasbourg-u (v. stav 23 gore). U ovim okolnostima, Sud smatra da treba da prihvati činjenice koje je utvrdila Komisija (v. mutatis mutandis, gore navedena presuda Akdivar i ostali, strana 20 stav 81).

40. Upravo u svjetlu ovih činjenica kako ih je utvrdila Komisija (v. stav 23 gore) Sud mora da ispita preliminarni prigovor Vlade i žalbe podnosioca predstavke, u smislu Konvencije.

II. PRELIMINARNI PRIGOVORI VLADE

A Argumenti pred Sudom

41. Vlada je tražila od suda da odbaci žalbu podnosioca predstavke prema članu 3. Konvencije na osnovu toga, suprotno članu 26. Konvencije, je propustio da iscrpi dostupne domaće pravne lijekove. Član 26. propisuje:

"Komisija može razmatrati slučaj tek pošto su iscrpljeni svi domaći pravni lijekovi u skladu sa općim prihvaćenim načelima međunarodnog prava, i to u roku od šest mjeseci od dana kada je donečena konačna odluka."

Podnosilac predstavke (v. stav 3 gore), s ~ime se Komisija saglasila, je govorio da je u~inio sve {to se od njega moglo o~ekivati da iscrpi doma}a pravne lijekove.

42. Vlada je navela da je pravilo u vezi sa iscrpljivanjem doma}ih pravnih lijekova jasno utvr|eno u me|unarodnom pravu i u sudskoj praksi organa Konvencije i iziskuju od podnosioca predstavke da iskoristi sva nacionalna doma}a pravne lijekove osim ako mu ona jasno ne daju mogu}nost uspjeha. U stvari, g. Aksoy je mogao dobiti pomo} na osnovu tri razli~ite vrste doma}ih pravnih lijekova: krivi~no gonjenje, parni~na tu`ba i/ili upravni postupak (v. stavove 24-28 gore).

43. U vezi sa prvom od ove tri mogu}nosti, Vlada je dostavila da se on mogao `aliti na navodno zlostavljanje javnom tu`iocu, koji ga je vidio 10. decembra 1992. godine (v. stav 18 gore). Me|utim, prema Vladi, g. Aksoy nije dao nikakve naznake tom prilikom niti u bilo koje vrijeme nakon toga, da je bio zlostavljan za vrijeme njegovog pritvora u policiji.

^lanovi 243. i 245. Krivi~nog zakona su, koji su na snazi u cijeloj Turskoj, ka`njavaju torturu i zlostavljanje radi dobijanja priznanja (v. stav 24 gore). Uredba sa zakonskom snagom 285. o stanju op{te pripravnosti prebacila je ovla{tenje za vo|enje istrage u krivi~nim predmetima koje su navodno po~inili dr`avni slu`benici, sa javnog tu`ioca na upravna vije}a (v. stav 26 gore). Me|utim, odluke da se ne pokrene krivi~no gonjenje koje su donesene od strane upravnih vije}a uvijek preispituje Vrhovni Upravni sud. S tim u vezi, Vlada je podnijela odre|en broj presuda donesenih u takvom postupku revidiranja, a koje se odnose na odluke Upravnih vije}a u vrijeme op{te pripravnosti, te kojima se odre|uje pokretanje krivi~nog postupka protiv ~lanova `andarmerije i policije zbog navodnog zlostavljanja pritvorenika, kao i druge odluke koje se odnose na ka`njavanje za sli~ne forme pogre{nog postupanja.

44. No ipak, Vlada je smatrala da krivi~ni postupak i mo`da nije najbolji odgovoraju}i pravni lijek u ovoj vrsti predmeta, zbog toga {to je naglasak stavljen na prava koje ima okrivljeno lice {to nije slu`aj sa podnosiocem predstavke. Oni su stoga skrenuli pa`nju Suda na postojanje upravnog pravnog lijeka iz ~lana 125. Ustava Turske (v. stav 27 gore). Da bi dobio naknadu prema ovoj odredbi, pojedinac treba samo da poka`e da postoji uzro~na veza izme|u po~injene radnje upravnih organa i pretrpljene {tete; nema zahtjeva za dokazivanjem ozbiljnog propusta slu`benika Vlade. U vezi s tim, Vlada je dostavila primjere upravnih odluka kojima je dosu|ena naknada u pogledu smrti uzrokovane torturom u policijskom pritvoru.

45. Pored toga, Vlada je istakla da je g. Aksoy mogao podnijeti parni~nu tu`bu radi naknade {tete. Ponovo, upu}uje na brojne odluke doma}ih sudova, uklju~uju}i presudu Kasacionog suda u predmetu naknade {tete zbog torture, gdje je utvr|eno da su krivi~na djela po~inili pripadnici snaga bezbjednosti, bila ure|ena Zakonom o obligacijama i da, prema ~lanu 53. tog Zakona, osloba|anje zbog nedostatka dokaza u krivi~nom postupku ne obavezuje parni~ne sudove.

46. Dok ponosilac predstavke nije osporio da pravni lijekovi koje je naznačila Vlada formalnu predstavljaju dio Turskog pravnog sistema, `alio se da su, u regiji koja je pod vanrednim mjerama, ovi pravni lijekovi iluzorni, neadekvatni i neefikasni, zato {to su tortura i uskra}ivanje efikasnih pravnih lijekova bila stvar administrativne prakse.

Posebno, on je tvrdio da izvje{taji brojinih me|unarodnih tijelima pokazuju da sistematsko i rasprostranjeno zlostavljanje pritvorenika u Turskoj otvara pitanja o obavezi dr`ave da ovu praksu prekine. U vezi sa tim, on se poziva na Evropski Komitet za spre~avanje javnih izjava o torturi u Turskoj (15. decembar 1992. godine); Komitet Ujedinjenih Nacija protiv torture, Sa`etak statisti~kih pokazatelja o postupcima u vezi ispitivanja u Turskoj (9. novembar 1993. godine); i Izvje{taj specijalnog izvjestioca Ujedinjenih nacija o izvje{taju o torturi od 1995. godine (E/CN.4/1995/34).

47. On je naveo da su dr`avne vlasti ustanovile politiku osporavanja da je tortura ikad postojala, {to `rtvama sada izuzetno ote`ava da dobiju naknadu, te da oni odgovorni budu privedeni pravdi. Na primjer, bilo je nemogu}e pojedincima koji navode da su bili izlo`eni torturi da ishode ljekarske nalaze kojim se dokazuje te`ina njihovih povreda, zato sto je sudska medicinska slu`ba bila reorganizovana a doktori koji izdaju takve nalaze su tako|e bili zastra{ivani ili premje{tani u razli~ite regije. U regionima sa vanrednim stanjem, tu`ioci su rutinski propu{tali da otvaraju istrage u navedenim povredama ljudskih prava i ~esto odbijali da ~ak da prihvate `albe. Takve su istrage, na na~in na koji su provo|ene, bile neadekvatne i pristrasne. [tavi{e, advokatima i ostalima koji su postupali u korist `rtava povreda ljudskih prava, je prije}eno, bili su zastra{ivani su i zlonamjerno izlo`eni krivi~nom gonjenju, te su se pojedinci pla{ili da pokrenu doma}e pravne lijekove jer su represalije protiv `alitelja bile tako uobi~ajene.

U ovim okolnostima, podnosilac predstavke se `ali da se od njega ne bi trebalo zahtijevati da iscrpi doma}a pravne lijekove prije ulaganja `albe u Strasbourg-u.

48. U svakom slu~aju, naveo je da je 10. decembra 1992. godine obavijestio javnog tu`ioca da je bio izlo`en torturi (v. stav 18 gore) i tvrdio da je, ~ak i da nije, tu`ilac je mogao jasno vidjeti da se on ne mo`e slu`iti rukama na odgovaraju}i na~in.

Propust tu`ioca da pokrene krivi~nu istragu predstavlja veliki problem za podnosioca predstavke da si priu{ti bilo koje doma}e pravno sredstvo. Nije mu bilo mogu}e da preduzeme korake da osigura da se pokrene krivi~ni postupak, na primjer `ale}i se na odluku da se ne pokre}e postupak u upravnim sudovima (v. gore stav 26 gore) zato {to nepo{tovanje istrage zna~i da donesena odluka o nevo|enju postupka nije nikad done{ena. Pored toga , ovaj propust je prejuducirao njegove {anse u parni~nom i upravnom postupku, jer da bi uspio u bilo kojoj vrsti `albe bilo bi neophodno da doka`e da je pretrpio torturu i u praksi bi se odluka u tom smislu zahtijevala od sudije u krivi~nom postupku.

49. Kona~no, on je podsjetio Sud da mu ni teoretski nisu bila dostupna pravne lijekove u pogledu njegove `albe na du`inu vremena za koje je bio pritvoren bez sudske kontrole, jer je to bilo zakonito prema doma}em zakonodavstvu (v. stav 29 gore).

50. Komisija je mišljenja da je podnositelj predstavke bio povrijeđen tokom vremena koje je proveo u policijskom pritvoru (v. stav 23 gore). Proizlazi da su, iako nije bilo moguće ustanoviti šta se tačno desilo tokom njegovog susreta sa javnim tužiocem 10. decembra 1992. godine, morali su nesumnjivo postojati elementi koji su trebali podstaći tužioca da otvori istragu ili da makar pokuša da dobije dodatne informacije o zdravstvenom stanju podnosioca predstavke i postupanju kojem je bio podvrgnut. Podnositelj predstavke je uradio sve što se od njega moglo očekivati u ovim okolnostima, posebno u svjetlu činjenica da se morao osjećati ugroženim kao rezultat pritvaranja i zlostavljanja i zdravstvenim problemima koji su zahtijevali hospitalizaciju nakon njegovog otpuštanja. Prijetenje za koje tvrdi da je primio nakon ulaganja predstavke Komisiji i njegova smrt u okolnostima koje nisu potpuno jasne, bili su dalji elementi koji podržavaju stanovište da li pribjegavanje korištenju pravnih lijekova moglo biti rizično.

U pogledu svog stanovišta da je podnositelj predstavke uradio sve što se od njega zahtijevalo u smislu iscrpljivanja domaćih pravnih lijekova, Komisija je odlučila da nije neophodno da utvrdi da li je postojala upravna praksa turskih vlasti kojom se tolerisalo kršenje ljudskih prava.

B. Procjena Suda

51. Sud podsjeća da pravilo o iscrpljivanju domaćih pravnih lijekova na koje upućuje član 26. Konvencije obavezuje one koji žele da iznesu svoje predmete protiv države pred međunarodne sudske ili arbitražne organe da prvo koriste pravne lijekove, predviđene domaćim pravnim sistemom. Prema tome, države nemaju obavezu odgovaranja pred međunarodnim tijelima za njihova djela prije nego što su imale mogućnost da ispituju stvari kroz vlastiti pravni sistem. Pravilo je zasnovano na pretpostavci, prikazanoj u članu 13. Konvencije - sa kojim ima veliku sličnost -, da postoji dostupan efikasan pravni lijek u vezi navodnog kršenja u domaćem pravnom sistemu, bez obzira da li su odredbe Konvencije ugrađene u domaću legislativu. Na ovaj način, važan je aspekt principa da je mogućerija za zahtitu utvrđena Konvencijom subsidijarna domaćim sistemima zaštite ljudskih prava (v. Akdivar i ostali, presuda citirana u stavu 38 gore, strana 1210, stav 65).

52. Prema članu 26. podnositelj predstavke treba da ima normalan pristup dostupnim pravnim lijekovima koji su dovoljni da ostvari naknadu u pogledu navodnih kršenja. Postojanje predmetnih pravnih lijekova mora biti dovoljno pouzdano ne samo u teoriji nego i u praksi, inače propust može prouzrokovati nedostatak pristupa i efikasnosti.

Međutim, nema obaveze iskorištavanja pravnih lijekova koja su neadekvatna ili neefikasna. Pored toga, prema "opšte priznatim pravilima međunarodnog prava" na koje upućuje član 26. mogu postojati posebne okolnosti koje oslobađaju podnosioca predstavke od obaveze iscrpljivanja domaćih pravnih lijekova koja su mu na raspolaganju. Ovo pravilo je također neprimjenjivo gdje se pokazalo da postoji administrativna praksa sastoji od ponavljanja radnji nespojivih sa Konvencijom i službenom tolerancijom državnih vlasti, i što je takve prirode da postupak čini nekorisnim ili neefikasnim (v. gore navedenu presudu Akdivar i ostali, strana 1210, stavovi 6 i 67).

53. Sud naglašava da pri njegovom pristupu primjeni pravila mora imati u vidu činjenicu da se ono primjenjuje u kontekstu materije za zaštitu ljudskih prava na koje su pristale strane potpisnice. Prema tome, priznato je da se član 26. mora primijeniti sa određenim stepenom fleksibilnosti i bez pretjeranog formalizma. Dalje, priznato je da pravilo iscrpljivanja nije ni apsolutno niti se može automatski primijeniti; u ocjeni da li se ovo poštovalo osnovno je imati uvida u navedene okolnosti svakog pojedinačnog predmeta. Ovo znači, između ostalih stvari, da ono mora uzeti u obzir ne samo postojanje formalnih pravnih lijekova u pravnom sistemu strane potpisnice, nego također i općiti pravni i politički kontekst u kojem one djeluju, kao i lične okolnosti podnosioca predstavke (v. gore navedenu presudu Akdivar i ostali, strana 1211, stav 69).

54. Sud zapaža odredbu u turskom pravu o krivičnim, parničnim i upravnim pravnim lijekovima protiv zlostavljanja pritvorenih od strane službenika države i sa zanimanjem je proučio saetke presuda koje su se tiču sličnih pitanja koje mu je dostavila Vlada (v. stavove 43-45 gore). Međutim, kako je predhodno spomenuto (stav 53.), Sud se ovdje ne bavi samo pitanjem da li su domaći pravni lijekovi generalno gledano efikasni ili adekvatni; on također mora ispitati da li je, prema svim okolnostima u predmetu, podnositelj predstavke uradio sve što se od njega razumno moglo očekivati kako bi iscrpio domaće kanale pravne zaštite.

55. U svrhe ovog ispitivanja, Sud ponavlja da je odlučio da prihvati naloge Komisije o činjenicama u ovom predmetu (v. stavove 39-40 gore). Komisija je, kao što se vidjelo (u stavu 50. gore), bila mišljenja da je podnositelj predstavke imao obostranu radijalnu paralizu kada ga je javni tužilac ispitivao.

56. Sud smatra da, čak iako se prihvati da podnositelj predstavke nije iznio žalbu javnom tužiocu o zlostavljanju u policijskom pritvoru, da su povrede koje je zadobio morale biti jasno vidljive za vrijeme njihovog sastanka. Međutim, tužilac je izabrao da ne ispituje prirodu, jačinu i uzrok tih povreda, uprkos činjenici da je prema turskom zakonu on bio obavezan da to istraži (v. stav 26 gore).

Mora se podsjetiti da se ovaj propust tužioca desio nakon što je g. Askoy bio pritvoren u policijskom pritvoru najmanje 14 dana bez pristupa pravnoj ili medicinskoj pomoći ili podrške. Za to vrijeme on je pretrpio ozbiljne povrede koje su zahtijevale bolničko liječenje (v. stav 23 gore). Ove okolnosti same po sebi dale bi mu razlog da se osjeća ugrožen, bespomoćan i zaplašen predstavnicima vlasti. Uvidjevši da je javni tužilac bio svjestan njegovih povreda i da nije ništa poduzeo, razumljivo je da je podnositelj predstavke vjerovao da ne može očekivati zainteresovanost i zadovoljenje kroz nacionalne pravne kanale.

57. Prema tome, sud zaključuje da postoje posebne okolnosti koje podnosioca predstavke oslobađaju njegove obaveze da iscrpi domaće pravne lijekove. Donošenjem ovog zaključka, Sud ne smatra neophodnim da ispituje žalbu podnosioca predstavke o postojanju administrativne prakse koja uskraćuje pravne lijekove, kao kršenje Konvencije.

III. MERITUM

A. Navodno kr{ene ~lana 3 Konvencije

58. Podnosilac predstavke navodi da je bio podvrgnut postupanju koje je suprotno ~lanu 3 Konvencije, koji glasi:

“Niko ne}e biti podvrgnut torturi, neljudskom ili poni`avaju}em postupku ili ka`njavanju.”

Vlada je smatrala neosnovanim navode o zlostavljanju. Komisija je, me|utim, na{la da je podnosilac predstavke bio podvrgnut torturi.

59. Vlada je dala brojne primjedbe na na~in na koji je Komisija ocijenila dokaze. Ona je iznijela brojne faktore koji, po njenom mi{ljenju, treba da predstavljaju ozbiljnu sumnju da li je g. Aksoy bio zlostavljan, kao {to on tvrdi.

Na primjer, ona je postavila pitanje za{to se podnosilac predstavke nije po`alio Javnom tu`iocu na okolnost da je bio podvrgnut torturi (v. stav 18. gore), te je na{la jako te{kim da razumije za{to, ako je on zaista bio podvrgnut torturi, nije iznio optu`uju}e priznanje. Tako|er je iznijela sumnju u pogledu ~injenice da je ~ekao pet dana od pu{tanja iz policijskog pritvora i odlaska u bolnicu (v. stav 19. gore) i smatrala je da se ne mo`e pretpostaviti da se bilo {ta nepovoljno nije desilo u me|uvremenu. Kona~no, ona su pokrenuli cijeli niz medicinskih dokaza, uklju~uju}i i ~injenice da je podnosilac predstavke uzeo svoj zdravstveni karton kad je napu{tao bolnicu i da ne postoji medicinski dokaz o opekotinama ili drugim o`iljcima na podnosiocu predstavke, koji su izazvani elektri~nim {okovima.

60. Podnosilac predstavke se `ali da je bio zlostavljan na razli~ite na~ine. On tvrdi da mu je prilikom ispitivanja stavljen povez preko o~iju, {to je prouzrokovalo dezorijentaciju; pa ga vje{ali za ruke, koje su mu bile vezane na otraga ("palestinsko vje{anje"); da je bio podvrgnut elektri~nim {okovima, koji su bili ja~i jer su ga polijevali vodom; i da su ga tukli, {amarali i usmeno zlostavljali. On upu}uje na medicinske dokaze sa Medicinskog univerziteta Dicle koji pokazuju da je pretrpio obostranu povredu mi{i}nog spleta ruku u vrijeme kad je primljen u bolnicu (v. stav 19. gore). Ova povreda odgovara palestinskom vje{anju.

Naveo je da je postupanje na koje se `alio bilo dovoljno okrutno da se mo`e smatrati torturom; podvrgnut joj je sa svrhom da bi se prisilio da prizna kako poznaje lice koje ga je identifikovalo.

Pored toga, naveo je da uslovi u kojima je bio pritvoren (v. stav 13. gore) i stalni strah od torture koji je pretrpio za vrijeme ~itavog boravka u pritvoru, predstavljaju nehumano postupanje.

61. Sud je, odlučivši da prihvati nalaze Komisije o činjenicama (v. stavove 39.-40. gore), smatrao da tamo gdje se pojedinac stavi u policijski pritvor u dobrom zdravstvenom stanju, a utvrdi se da ima povreda u vrijeme puštanja, na državljani obaveza da pruži vjerodostojno objašnjenje uzroka povrede, što u slučaju propusta jasno pokreće pitanje prema članu 3. Konvencije (v. Tomasi protiv Franckuske, presuda od 27. avgusta 1992., Serija A, broj 241-A, strana 40-41, stavovi 108.-111. i Ribitsch protiv Austrije, presuda od 4. decembra 1995., Serija A broj 336., strana 26., stav 34.).

62. Član 3., kako je Sud često primjetio, uključuje jednu od osnovnih vrijednosti demokratskog društva. Čak i u najtežim okolnostima, kao što je borba protiv organizovanog kriminala i terorizma, Konvencija, apsolutno zabranjuje torturu ili nehumano ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje. Za razliku od većine suštinskih odredbi Konvencije i Protokola broj 1.-4., član 3. ne dozvoljava bila kakav izuzetak i nije dopuštено bilo kakvo odstupanje, u smislu člana 15. Čak i u slučaju javne opasnosti koja prijeti opstanku nacije (v. Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda od 18. januara 1978., Serija A broj 25 strana 65, stav 163., Soering protiv Ujedinjenog Kraljevstva presuda od 7. jula 1989., Serija A broj 161, strana 34, stav 88. i Chahal protiv Ujedinjenog Kraljevstva presuda od 15. novembra 1996. godine, Izvještaji presuda i odluka - 1996-V, strana 1853, stav 79.).

63. U cilju određivanja da li se bilo kakva posebna forma zlostavljanja može smatrati torturom, Sud mora uzeti u obzir razliku koju član 3. postavlja između ovog pojma i nehumanog i ponižavajućeg postupanja. Kao što je sud i ranije primjetio, ova razlika je izgleda bila uključena u Konvenciju da bi se posebna stigma "torture" mogla samo pripisati svjesnom nehumanom postupanju, koje prouzrokuje veoma ozbiljne i okrutne patnje (v. Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda od 18. januara 1978., Serija A broj 25, strana 66, stav 167).

64. Sud podsjeća da je Komisija, *inter alia*, našla da je podnosilac predstavke bio podvrgnut "palestinskom vješanju"; drugim riječima, da je bio skinut dogola, vezanih ruku iz leđa i da je vješan za ruke (v. stav 23. gore).

Po stanovitvu Suda, do ovakvog postupanja se samo namjerno moglo doći. I doista, potrebne su određene pripreme i napor da se to izvede. Proizlazi da je to rađeno u cilju dobijanja priznanja ili informacija od podnosioca predstavke. Pored velikog bola koji je tada prouzrokovan, medicinski nalazi pokazuju da je to dovelo i do paralize obje ruke koja je trajala neko vrijeme (v. stav 23. gore). Sud smatra da je ovo postupanje tako ozbiljne i surove prirode i da se jedino može opisati kao tortura.

U vezi sa ozbiljnošću ovog zaključka, nije neophodno da sud ispita žalbe podnosioca predstavke o drugim formama zlostavljanja.

U zaključku, došlo je do povrede člana 3. Konvencije.

B. Navodna povreda člana 5. stav 3 Konvencije

65. Podnosilac predstavke, sa kojim se Komisija saglasila, tvrdi da njegovo pritvaranje predstavlja kr{enje ~lana 5. stav 3 Konvencije. Relevantni dijelovi ~lana 5. glase:

"1. Svako ima pravo na slobodu i sigurnost li~nosti. Niko ne smije biti li{en slobode izuzev u ni`e navedenim slu~ajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:

(c) zakonitog hap{enja ili li{enja slobode radi privo|enja nadle`noj sudskoj vlasti, kada postoji opravdana sumnja da je ta osoba izvr{ila krivi~no djelo ili kada postoje valjani razlozi da je ta osoba izvr{ila krivi~no djelo...;

3. Svako ko je uhap{en ili li{en slobode prema odredbama stava 1 (c) ovog ~lana mora odmah biti izveden pred sudiju ili drugo slu`beno lice zakonom ovla{teno da vr{i sudsku vlast..."

66. Sud podsje}a na svoju odluku u predmetu Brogan i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva (presuda od 29. novembra 1988. godine, Serija A, broj 145-B, strana 33, stav 62.) da period pritvora bez sudske kontrole od ~etiri dana i {est sati izlazi izvan strogo ograni~enog vremena dozvoljenog ~lanom 5. stav 3. Jasno proizlazi da je period od 14 ili vi{e dana, tokom kojeg je g. Aksoy bio pritovren bez izvo|enja pred sudiju ili drugog sudskog slu`benika, ne zadovoljava uslov naveden kao "odmah".

67. Me|utim, Vlada je dostavila da, uprkos ovim stavovima, nije do{lo do povrede ~lana 5. stav 3., u svjetlu rezerve Turske prema ~lanu 15. Konvencije, koji navodi:

"1. U doba rata ili druge javne opasnosti koja prijeti opstanku nacije, svaka visoka strana ugovornica mo`e preduzeti mjere koje odstupaju od njenih obaveza po ovoj konvenciji, i to u najnu`njoj mjeri koju zahtijeva hitnost situacija, s tim da takve mjere ne budu u neskladu sa njenim drugim obavezama prema me|unarodnom pravu.

2. Predhodna odredba ne dopu{ta odstupanje od ~lana 2. osim u pogledu smrti prouzrokovane zakonitim ratnim postupcima, ili ~lana 3. i 4. stav 1. i ~lana 7.

3. Svaka visoka strana ugovornica koja koristi svoje pravo da odstupi od odredbi Konvencije obavje{tava u potpunosti Generalnog sekretara Savjeta Evrope o mjerama koje preduzima i razlozima za njih. Ona, tako|er, obavje{tava Generalnog sekretara Savjeta Evrope kada takve mjere prestaju djelovati i kada se odredbe Konvencije ponovo po~inju u potpunosti primjenjivati.

Vlada je podsjetila sud da je Turska ograni~ila svoje obaveze iz ~lana 5. Konvencije, 5. maja 1992. godine (v. stav 33. gore).

1. Pristup Suda

68. Sud podsjeća da je na svakoj strani ugovornici, odgovornoj za "život (svoje) nacije", da utvrdi da li je taj život ugrožen "javnom opasnošću" i, ako je tako, koliko je neophodno daleko ići u pokušaju da se prevaziđe ta opasnost. Zbog njihovog direktnog i stalnog kontakta sa hitnim potrebama trenutka, domaće vlasti su, u principu, u boljoj poziciji nego međunarodne sudije da odluče i o prisutnosti takve opasnosti i o prirodi i obimu ograničenja potrebnih da bi se to spriječilo. Prema tome, u ovoj stvari treba domaćim vlastima ostaviti široki stepen slobodne procjene.

Pored svega, strane potpisnice ne uživaju neograničenu diskreciju. Na sudu je da odluči da li su, inter alia, države otile izvan "obima prijeko potrebnog zahtjeva" u doba krize. Time evropska supervizija prati domaći stepen slobodne procjene. U ostvarivanju te kontrole, sud mora dati odgovarajuću težinu takvim relevantnim faktorima kao što su priroda prava na koja se utiče ograničenjima i okolnostima na kojima se vodi, te trajanju vanredne situacije (v. Brannigan i McBride protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda od 26. maja 1993. godine, Serija A, broj 258-B, strana 49-50, stav 43).

2. Postojanje javne opasnosti kojom se ugrožava život nacije

69. Vlada, sa kojom se Komisija saglasila po ovoj tački, smatra da je postojala javna opasnost "kojom se ugrožava život nacije" u jugoistočnom dijelu Turske. Podnosilac predstavke nije osporio ovo pitanje, iako je dostavio, u suštini, da su o ovom pitanju trebali da odluče organi Konvencije.

70. Sud smatra, u svjetlu svih materijala koji su mu na raspolaganju, da su posebni obim i utjecaj terorističkih aktivnosti PKK u jugoistočnoj Turskoj nesumnjivo stvorili u tom području "javnu opasnost koja ugrožava život nacije" (v. *mutatis mutandis*, Lawless protiv Irske, presuda od 1. jula 1961. godine, Serija A, broj 3, strana 56, stav 28; gore navedena presuda Irska protiv Velike Britanije, strana 78, stav 205 i gore navedena presuda Brannigan i McBride, strana 50 stav 47).

3. Da li su mjere zaista bile potrebne zbog hitne situacije

(a) Dužina nekontrolisanog pritvora

71. Vlada je uvjeravala da je podnosilac predstavke bio uhapšen 26. novembra 1992. godine zajedno sa trinaest drugih pod sumnjom da su pomagali i podržavali PKK teroriste, pošto je član Kiziltepe ogranka PKK i jer je dijelio pisane materijale PKK-a (v. stav 12 gore). Držan je u pritvoru četrnaest dana u skladu sa turskim zakonom, koji dozvoljava da osoba bude pritvorena do trideset dana, u vezi sa višim krivičnim djelima, u području koje je u vanrednom stanju (v. stav 29. gore).

72. Objasnila je da mjesto u kojem je podnosilac predstavke bio uhapšen i pritvoren spada u područje koje je obuhvaćeno rezervom Turske (v. stavove 30-31 gore). Ta rezerva je neophodna i opravdana, u svjetlu obima i ozbiljnosti PKK terorizma u Turskoj, posebno u jugoistočnom dijelu. Istraživanja terorističkih djela su predstavljala posebne probleme vlastima, što je Sud ranije i prihvatio, obzirom da su pripadnici terorističkih

organizacija stručnjaci u odupiranju ispitivanju, imali su tajnu mrežu podrške i pristup osnovnim izvorima. Trebalo je dosta truda i vremena uložiti da bi se osigurali i potvrdili dokazi u širokom području suprotstavljenom terorističkim organizacijama koje su imale strategijsku i tehničku podršku susjednih zemalja. Ove teškoće su značile da je bilo nemoguće obezbijediti sudsku kontrolu za vrijeme stavljanja osumnjičenog u policijski pritvor.

73. Podnosilac predstavke je naveo da je bio pritvoren 24. novembra 1992. godine i da je pušten 10. decembra 1992. godine. On navodi da je antidatiranja hapšenja u regionu pod vanrednom situacijom uobičajena praksa.

74. Iako nije predložio detaljne argumente nasuprot valjanosti turske rezervacije u cjelini, on je doveo u sumnju da li je situacija u jugoistočnom dijelu Turske zahtijevala držanje osumnjičenih u periodu od četrnaest dana ili više bez sudske kontrole. On je dostavio da sudije u jugoistočnom dijelu Turske ne bi bile izložene riziku da im je dozvoljeno i da se od njih zahtijeva da u kraćim intervalima preispituju zakonitost pritvora.

75. Komisija nije mogla sa sigurnošću ustanoviti da li je podnosilac predstavke prvo bio pritvoren 24. novembra 1992. godine, kao što je on tvrdio, ili 26. novembra 1992. godine, kako navodi Vlada, te je, prema tome, nastavila na osnovu toga da je bio pritvoren bar četrnaest dana bez izvođenja pred sudiju ili drugog službenika sa sudskim ovlastima.

76. Sud želi naglasiti važnost člana 5. u sistemu Konvencije: on osigurava osnovno ljudsko pravo, tj. zaštitu pojedinca nasuprot proizvoljnom miješanju države u njegovo ili njeno pravo na slobodu. Sudska kontrola miješanja izvršene vlasti u prava pojedinca na slobodu je osnovna osobina garancije iz člana 5. stav 3 čija je svrha umanjiti rizik arbitrarnosti i osiguranje vladavine prava (v. gore navedenu presudu Brogan i ostali, strana 32, stav 58). Dalje, brza sudska intervencija može dovesti do otkrivanja i spriječavanja ozbiljnih zlostavljanja, koja su, kako je gore navedeno (stav 62) zabranjena Konvencijom u apsolutnom i neodstupajućem smislu.

77. U presudi Brannigan i McBride (citiranoj u stavu 68. gore) Sud je smatrao da Vlada Ujedinjenog Kraljevstva nije prekoračila stepen ocjene odstupanjem od svojih obaveza iz člana 5. Konvencije u obimu kojim je pojedince, osumnjičene za teroristička djela, bilo moguće držati u pritvoru do sedam dana bez sudske kontrole.

U ovom predmetu, podnosilac predstavke bio je pritvoren najmanje četrnaest dana bez da je izveden pred sudiju ili drugog službenika. Vlada je pokušala da opravda ovu mjeru upućivanjem na posebne potrebe policijske istrage u geografski širokom području suočenom sa terorističkim organizacijama koje su primale pomoć izvana (v. stav 72. gore).

78. Iako je Sud mišljenja - koje je ranije izrazio u nekoliko ranijih prilika (npr. vidi gore navedenu presudu Brogan i ostali) - da istraga terorističkih djela nesumnjivo

predstavlja vlastima poseban problem, on ne može prihvatiti da je neophodno držati osumnjičenog četrnaest dana bez sudske intervencije. Ovaj period je izuzetno dug i čini podnosioca predstavke podložnog ne samo prizvoljnom mjera u njegovu pravo na slobodu, nego i torturi (v. stav 64. gore). Pored toga, Vlada nije predložila Sudu nijedan detaljan razlog zašto borba protiv terorizma u jugoistočnoj Turskoj čini sudsku intervenciju neizvodivom.

(b) Zastita

79. Vlada je istakla da i odstupanje i nacionalni pravni sistem daje dovoljnu garanciju za zaštitu ljudskih prava. Prema tome, odstupanje samo po sebi je ograničeno na strogi minimum potreban u borbi protiv terorizma; dozvoljeno trajanje pritvora je propisano zakonom i pristanak javnog tužila je neophodan ako policija želi da pritvori osumnjičenog duže od predviđenih perioda. Tortura je zabranjena članom 243. Krivičnog zakona (v. stav 24. gore) i članom 135. (a.) predviđa da bilo koja izjava data kao posljedica torture ili bilo kojeg drugog oblika zlostavljanja neće imati snagu dokaza.

80. Podnosilac predstavke je naglasio da dugi periodi nekontrolisanog pritvora, zajedno sa nedostatkom zaštitnih mjera predviđenih za zaštitu pritvorenika, olakšavaju praksu torture. On je bio izložen torturi naročito intenziteta trećeg i četvrtog dana pritvora, nakon čega je zadržan u pritvoru da bi se zaličile njegove povrede; cijelo to vrijeme nije imao pravo pristupa ni advokatu niti doktoru. [taviče, držan je za povezom preko oči za vrijeme ispitivanja, što znači da nije mogao identifikovati one koji su ga maltretirali. Izvještaji Amnesty International ("Turska: Politika odbijanja" februar 1995) Evropskog Komiteta za sprečavanje torture i Komiteta Ujedinjenih Nacija protiv torture (citirano u stavu 46.gore) pokazuje da su zaštitne mjere sadržane u Krivičnom zakonu Turske, koje su u svakom slučaju neadekvatne, bile rutinski ignorisane u području koje je u stanju vanredne situacije.

81. Komisija je smatrala da turski sistem ne omogućuje pritvorenicima dovoljno zaštitnih mjera, npr. čini se da ne postoji efikasan pravni lijek u vezi sa obavezom da se uhapšeno lice odmah privede sudu (habeas corpus) i zakonski provodivo pravo na advokata, doktora, prijatelja ili rođaka. U ovim okolnostima, uprkos ozbiljnim terorističkim prijetnjama u jugoistočnoj Turskoj, mjera koja dozvoljava da podnosilac predstavke bude pritvoren duže od četrnaest dana bez izvođenja pred sudiju ili drugog služenika koji vrši sudsku funkciju prekoračila je granicu slobodne procjene koju Vlada ima i ne može se reći da je ovo bilo strogo neophodno zbog ozbiljnosti situacije.

82. U svojoj gore spomenutoj presudi Brannigan i McBride (citiranoj u stavu 68.) Sud je bio uvjeren da su postojale efikasne zaštitne mjere u operaciji u Sjevernoj Irskoj koje su davale važnu mjeru zaštite protiv arbitrarnog ponašanja i izolovanog pritvora. Na primjer, pravno sredstvo u vezi sa obavezom da se uhapšeno lice odmah privede sudu (habeas corpus) je bilo dostupno da bi se ispitala zakonitost prvobitnog hapšenja i pritvaranja, postojalo je apsolutno i pravno izvršivo pravo na konsultaciju sa braniocem

~etrdeset osam sati nakon hap{enja, te su pritovrenici imali pravo da obavijeste ro|aka ili prijatelja o njihovom hap{enju i imali su pravo na ljekara (op. cit. strane 55-56, stavovi 62-63).

83. Me|utim, suprotno tome, Sud smatra da u ovom predmetu nisu bile dostupne dovoljne za{titne mjere podnosioca predstavke, koji je bio pritvoren du`i vremenski period. Posebno, spre~avanje kontakta sa advokatom, doktorom, ro|acima ili prijateljima i nedostatak bilo kakve realne mogu}nosti izvo|enja pred sud radi provjere zakonitosti pritvora je zna~ilo da je bio ostavljen potpuno na milost onima koji su ga pritvorili.

84. Sud je prihvatio o nesporno ozbiljan problem terorizma u jugoisto~noj Turskoj i te{ko}ama sa kojima se dr`ava suo~ila u preduzimanju efikasnih mjera protiv njega. Me|utim, nije ubjelenja da je vanredna situacija zahtijevala dr`anje podnosioca predstavke, pod sumnjom u~e{}a u teroristi~kim djelima, ~etrnaest ili vi{e dana u izolovanom pritvoru bez pristupa sudiji ili drugom sudskom slu`beniku.

4. Da li je odstupanje Turske ispunilo formalne zahtjeve ~lana 15. stav 3

85. Niko od pnih koji su se pojavili pred Sudom nije osporio da je izjava o odstupanju Republike Turske (v. stav 33. gore) ispunila formalne zahtjeve iz ~lana 15. stav 3, tj. da se Generalni Sekretar Vije}a Evrope obavijesti o mjerama koje su preduzete u odstupanju od Konvencije i razlozima za tako odstupanje .

86. Sud je nadle`an da na vlastitu inicijativu ispita ovu okolnost (v. gore navedenu presudu Lawless, strana 55, stav 22 i gore navedenu presudu Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva, strana 84, stav 223) i naro~ito da li je turska izjava o odstupanju sadr`avala dovoljno informacija o mjeri o kojoj je rije~, koja je dozvoljavala da se podnositelac predstavke pritvori najmanje ~etrnaest dana bez kontrole suda, da bi se zadovoljili zahtjevi ~lana 15. stav 3. Me|utim, u svjetlu svog naloga da osporavana mjera nije bila obavezna zbog postoje}e situacije (v. stav 84. gore) Sud smatra nepotrebnim da odlu~uje o ovom pitanju .

5. Zaklju~ak

87. U zaklju~ku Sud nalazi da je do{lo do povrede ~lana 5. stav 3 Konvencije.

C. Navodni nedostatak pravnog lijeka

88. Podnositelj predstavke se `ali da mu je bio onemogu}en pristup sudu {to ~ini povredu ~lana 6. stav 1. Konvencije, koji propisuje, u relevantnom dijelu:

"Prilikom utvr|ivanja gra|anskih prava. . .svako ima pravo na pravi~no i javnu raspravu u razumnom vremenskom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom."

Pored toga, on tvrdi da nije imao dostupno efikasno doma}e pravno sredstvo, suprotno ~lanu 13. Konvencije koji glasi:

"Svako ~ija su prava i slobode, priznata ovom konvencijom, naru}ena ima pravo na pravni lijek pred nacionalnim vlastima, ~ak i onda kada su povredu ovih prava i sloboda u~inila lica u vr{enju svoj slu`bene du`nosti."

89. Vlada je smatrala da, obzirom da podnosilac predstavke nije nikad ni poku{ao da pokrene postupak, on nema pravo da se `ali da mu je uskra}eno pravo pristupa sudu. Dalje je navela, kao i u preliminarnom prigovoru (v. stavove 41-45 gore) da je postojao velik broj dosputnih efikasnih pravnih lijekova.

90. Odluka javnog tu`ioca da ne otvori istragu za podnosioca predstavke je zna~ila nemogu}nost da on ostvari svoje gra|ansko pravo na naknadu (v. stav 48. gore). Podnosilac predstavke je naveo da, prema turskom zakonu, parni~ni postupak ne dolazi u obzir dok ~injenice u vezi sa doga|ajem ne budu utvr|ene i krivci identifikovani krivi~nim gonjenjem. Bez tog, parni~ni postupak nije imao mogu}nost za uspjeh. Pored toga, on je naveo da bi mogu}nost tra`enja naknade zbog torture mogla da predstavlja samo jedan dio mjera koje su neophodne da bi dobio naknadu; bilo bi neprihvatljivo da dr`ava tvrdi da je ispunila svoju obavezu samo obezbje|uju}i naknadu, obzirom da bi to zapravo bila dozvola dr`avi na pravo na torturu. On je tvrdio da pravne lijekove potrebna u vezi sa njegovom predstavkom prema Konvenciji ili nisu postojala, ~ak ni u teoriji, ili nisu funkcionisala u praksi (v. stavove 46-47 gore).

91. Komisija je na{la povredu ~lana 6. stav 1, iz istih razloga iz kojih je na{la povredu ~lana 26. Konvencije (v. stav 50 gore). U smislu ovog naloga, Komisija nije smatrala neophodnim da ispituje predstavku prema ~lanu 13.

1 ^lan 6. stav 1 Konvencije

92. Sud podsje}a da ~lan 6. stav 1 predstavlja "pravo na sud", od kojeg pravo na pristup, a koje je pravo na pokretanje postupka pred sudom u parni~nim stvarima, predstavlja jedan aspekt (v. npr. Holy Monasteries protiv Gr~ke presuda od 9. decembra 1994. godine, Serija A broj 301-A, strana 36-37, stav 80.). Nema sumnje da se ~lan 6. stav 1. primjenjuje na parni~nu tu`bu za naknadu {tete u vezi sa zlostavljanjem, navodno po~injenim od strane predstavnika dr`ave (v. npr. presudu Tomasi, citiranu u stavu 61 gore, strana 43, stavovi 121-122).

93. Sud zapa`a da podnosilac predstavke nije osporio da je on teoretski mogao da pokrene parni~ni postupak radi {tete u vezi njegovog zlostavljanja. On je tvrdio da je propust tu`ioca da pokrene krivi~nu istragu u praksi zna~ilo da nije imao {ansu na uspjeh u parni~nom postupku (v. stav 90. gore). Me|utim, Sud podsje}a da zbog posebnih okolnosti koje su postojale u njegovom predmetu (v. stav 57 gore), g. Aksoy nije ~ak ni poku{ao da iznese `albu parni~nim sudovima. Obzirom na sve ove ~injenice nemogu}e je da Sud odlu~i da li su turski parni~ni sudovi bili u mogu}nosti da postupaju po tu`bi g. Aksoy-a u slu~aju da im je bila podne}ena.

U svakom slu~aju Sud je mi{ljenja da se su{tina `albe podnosioca predstavke ti~e propusta tu`ioca da pokrene krivi~nu istragu (v.stav 90 gore). Dalje, sud zapa`a argument podnosioca predstavke da li mogu}nost tra`enja naknade zbog torture predstavljala samo jedan dio mjera neophodnih da za davanje naknade (v. tako|e stav 90 gore).

94. Prema mi{ljenju Suda, u ovom kontekstu , prikladnije je ovu `albu razmatrati u vezi sa op{tom obavezom dr`ava prema ~lanu 13. da obezbijede efikasan pravni lijek u vezi sa povredama Konvencije.

2. ^lan 13. Konvencije

95. Sud je mi{ljenja da ~lan 13. garantuje, na doma}em nivou, mogu}nost na pravni lijek da bi se ostvarila su{tina prava i sloboda iz Konvenciji, u bilo kojoj formi u kojoj ih dr`ava mo`e osigurato u okviru doma}eg pravnog poretka. Efekat ovog ~lana je, prema tome, da zahtjeva postojanje odredbe kao pravnog lijeka koja }e omogu}iti doma}em nadle`nom organu da se bavi su{tinom relevantne `albe prema Konvenciji i da dodijeli odgovaraju}u naknadu, iako strane potpisnice imaju odre|enu vrstu diskrecije u pogledu na~ina na koji }e ispuniti svoje obaveze prema ovoj odredbi (v. presudu Chahal citiranu u stavu 62 gore, strana 1867-1868, stav 145). Obim obaveze iz ~lana 13. Konvencije je raznolik, zavisno od prirode `albe podnosioca predstavke u smislu Konvencije (v. gore navedenu presudu Chahal, strana 1868-1869, stavovi 150-151). Me|utim, pravno sredstvo koje se zahtjeva prema ~lanu 13. mora biti "efikasno" u praksi kao i u zakonu, posebno u smislu da njegovo kori{tenje ne smije biti nepravedno spre~avano djelima ili propustima vlasti tu`ene strane.

96. Na prvom mjestu, Sud `eli prvo jasno staviti doznanja da njegov nalog (u stavu 57 gore) da su postojale posebne okolnosti koje su oslobodile podnosioca predstavke od njegove obaveze iscrpljivanja doma}ih pravnih lijekova, ne bi trebalo uzeti da zna~i da su ta pravne lijekove neefikasna u jugoisto~noj Turskoj (v. mutatis mutandis, Akdivar i ostali, presuda citirana u stavu 38 gore, strana 1213-1214, stav 77).

97. Drugo, Sud, kao i Komisija, `eli da da sudsko obavje{tenje o ~injenici da su navodi o torturi u policijskom pritvoru veoma te{ki da ih `rtva potkrijepi, ukoliko je on izolovan od vanjskog svijeta, bez pristupa doktoru, advokatu, porodici ili prijateljima koji su mu mogli omogu}iti podr{k i prikupiti neophodne dokaze. Dalje, poslije ovakvog nehumanog zlostavljanja, pojedinac ~esto imati sposobnost ili volju da podnese `albu.

98. Priroda prava za{ti}enog ~lanom 3. Konvencije ima utjecaj na ~lan 13. Daju}i osnovnu va`nost zabrani torture (v. stav 62 gore) i posebno osjetljiv status `rtvama torture, ~lan 13 name}e, bez uskra}ivanja bilo kojeg drugog dostupnog pravnog sredstva u unutra{njem sistemu, obavezu dr`avi da provede detaljnu i efikasnu istragu incidenata torture.

Prema tome, u vezi sa ~lanom 13. gdje pojedinac ima osnovanu tvrdnju da su ga predstavnici dr`ave izlo`ili torturi, pojam "efikasnog pravnog sredstva" iziskuje, kao

dodatak, isplatu naknade gdje je moguće, te detaljnu i efikasnu istragu koja će dovesti do identifikacije i kañjavanja odgovornih, uključujući efikasno učestvovanje žalitelja u istražnom postupku. Istina je da ne postoji izričita odredba u Konvenciji kao što se može naći u članku 12. Konvencije Ujedinjenih nacija protiv torture i drugih okrutnih, nehumanih ili ponižavajućih postupanja ili kañjavanja iz 1984. godine, koji nameće dužnost nastavljanja "brze i nepristrasne" istrage gdje god postoji razuman osnov da se vjeruje da je počinjen torture. Međutim, po mišljenju Suda, takav zahtjev se podrazumijeva u pojmu "efikasno pravno sredstvo" iz članka 13. (v., mutatis mutandis, presudu Soering, gore citiranu, stav 62, strana 34-35, stav 88).

99. Zaista, prema turskom zakonu, tužilac je bio dužan da sprovede istragu. Međutim, i bez obzira na to da li mu se g. Aksoy eksplicitno pojavio ili nije, on je ignorisao vidljive dokaze da je g. Aksoy bio podvrgnut torturi (v. stav 56 gore), a do istrage nije ni došlo. Sudu nisu bili predloženi dokazi koji pokazuju da je bilo kakva druga radnja preduzeta, iako je tužilac bio svjestan povreda podnosioca predstavke.

[taviče, po mišljenju Suda, u okolnostima predmeta g-dina Aksoy-a, takav stav državnih službenika koji su imali dužnost da istraže krivična djela je ravna podriivanju efikasnosti bilo kojeg drugog pravnog lijeka koje je postojalo.

100. Prema tome, naročito u svjetlu nedostatka bilo kakve istrage, Sud nalazi da je podnosiocu predstavke uskraćeno efikasan pravni lijek u pogledu njegovih navoda o torturi.

U zaključku, došlo je do povrede članka 13. Konvencije.

D. Navodna povreda članka 25. stav 1 Konvencije

101. Podnosilac predstavke je naveo da je došlo do krivice u njegovo pravo na pojedinačnu predstavku, što je krivica članka 25. stav 1 Konvencije, koji glasi:

"Komisija može uzeti u razmatranje žalbu koju je gernalnom sekretaru Savjeta Evrope uputilo bilo koje lice, nevladina organizacija ili grupa pojedinaca koja se smatra žrtvom zbog krivice prava priznatih ovom Konvencijom, koje je učinila neka visoka strana ugovornica, uz uvjet da je ta visoka strana ugovornica protiv koje se podnosi žalba dala izjavu kojom priznaje nadležnost Komisije da razmatra takve žalbe. One visoke strane ugovornice koje su dale takvu izjavu obavezale su se da ničim ne ometaju ostvarivanje ovog prava."

102. Treba podsjetiti da je g. Aksoy ubijen 16. aprila 1994. godine; prema njegovim predstavnicima, to je bio direktan rezultat njegove ustrajnosti na žalbi pred Komisijom. Navodi se da mu je prijeeno smrću da bi povukao žalbu pred Komisijom, a zadnja prijetnja se desila telefonom, 14. aprila 1994. godine (v. stav 22 gore).

103. Međim, Vlada poriče da je došlo do mišljenja u pravo na individualnu predstavku. Navodi da je g. Aksoy bio ubijen pri obračunu frakcija PKK-a i da je Sud obavijestio da je lice osumnjičeno za njegovo ubistvo, optuženo. (v. stav 22 gore).

104. Komisija je duboko zabrinuta smrću g. Aksoy-a i navodom da je ona povezana sa njegovom predstavkom Strazburu. No ipak, Komisija nije imala bilo kakve dokaze na kojima bi zasnovala zaključak o istinitosti te žalbe ili o odgovornosti za ubistvo.

105. Sud ponavlja da je od najveće važnosti za efikasno ostvarivanje sistema individualne žalbe zasnovanog članom 25. Konvencije to da su podnosioci predstavke ili potencijalni podnosioci predstavke u mogućnosti da slobodno komuniciraju sa Komisijom bez podvrgavanja bilo kakvoj formi pritiska vlasti da povuku ili preinače svoje predstavke (v. Akdivar i drugi, gore citirana presuda u stavu 38, strana 1219, stav 105).

106. U ovom predmetu, kako stvari stoje, Komisija nije mogla pronaći bilo kakav dokaz da je smrt g. Aksoy-a povezana sa njegovom predstavkom, ili da su državne vlasti bile odgovorne za bilo kakvo mišljenje u njegova prava u obliku prijetnji ili zastrašivanja iz člana 25. stav 1 i novi dokazi u vezi sa ovim nisu predloženi Sudu.

Prema tome, Sud ne može utvrditi da je došlo do povrede člana 25. stav 1 Konvencije.

E. Navodna administrativna praksa kršenja Konvencije

107. Podnosilac predstavke je dodatno tražio da Sud presudi da su članovi 3., 5. stav 3, 6. stav 1 i 25. stav 1, povrijeđeni kao stvar prakse u jugoistočnoj Turskoj, uz slubenju toleranciju na visokom nivou ustanovi. Ovo sa sobom povlači mogućnost da Sud ustanovi još ozbiljnije povrede Konvencije.

108. U vezi sa izvještajima gore citiranih međunarodnih tijela (stav 46), on je tvrdio da je policijska tortura raširena u Turskoj i da se to događa mnogo godina. Državne vlasti su svjesne tog problema, ali su izabrale da ne primjenjuju preporučene zaštitne mjere.

[taviše, žrtvama torture i drugih kršenja ljudskih prava je rutinski uskraćivano pravo na sudska pravna lijekove, što je kršenje člana 6. stav 1 i 13. Konvencije, bili su uznemiravani, zastrašivani i podvrgnuti nasilju ako bi namjeravali da iznesu svoje žalbe organima Strasbourg-a, što je suprotno članu 25. stav 1.

Konačno, kako je domaći zakon omogućio da osumnjičeni budu pritvoreni duži period, što je kršenje člana 5. stav 3, to je bio dokaz administrativne prakse koja krši tu odredbu.

109. Sud je mišljenja da su dokazi, koje je Komisija utvrdila, nedovoljni da bi se donio zaključak o postojanju administrativne prakse kršenja gore navedenih članova Konvencije.

F. Primjena ~lana 50 Konvencije

110. Prema ~lanu 50. Konvencije

"Ako Sud tvrdi da je odluka ili mjera sudskog organa ili bilo kojeg drugog organa visoke strane ugovornice, u cjelini ili djelimi~no, u suprotnosti sa obavezama koje proisti~u iz ove konvencije i kada unutra {nje prava navedene ~lanice omogu}ava samo djelimi~no obe{te}enje za posljedice takve odluke ili mjere, Sud }e svojom odlukom pru`iti o{te}enoj strani pravi~no zadovoljenje, ukoliko je to potrebno."

111. U svom podnesku podnosilac predstavke zahtijeva naknadu materijalne {tete uzrokovane njegovim pritvaranjem i torturom, koja se sastoji od medicinskih tro{kova od 16,635,000 turskih lira i gubitka zarade u iznosu od 40 funti (sterlinga).

Pored toga, tra`io je naknadu nematerijalne {tete od 25,000 funti, koju, on navodi, treba pove}ati za daljih 25,000 funti u slu~aju da Sud na|e o{trije kr{enje Konvencije na osnovama administrativne prakse.

Tako|er, tra`io je isplatu njegovih pravnih tro{kova i izdataka koji iznose 20,710 funti.

112. U pogledu tih zahtjeva, Vlada nije dala svoj komentar niti u svom podnesku niti na raspravi pred Sudom.

1. [teta

113. S obzirom ekstremno ozbiljne povrede Konvencije koje je pretrpio g. Zeki Aksoy i zabrinutost i bol koji su nesumnjivo naneseni njegovom ocu, koji je nastavio sa predstavkom nakon smrti sina (v. stav 3 gore), Sud je odlu~io da dosudi pune iznose tra`ene naknade zbog materijalne i nematerijalne {tete. Sve skupa, taj iznos je 4,283, 450,000 (~etiri hiljade i dvije stotine i osamdeset tri miliona, ~etiri stotine i pedeset hiljada) turskih lira (zasnovano na kursnoj listi koja se primjenila na dan dono{enja ove presude).

2. Tro{kovi i izdaci

114. Sud smatra da je zahtjev podnosioca predstavke za tro{kove i izdatke razuman i dosu|uje ga u cjelini, umanjen za iznos koji je dobio kao pravnu pomo} Vije}a Evrope koji u zahtjevu nije bio uzet u obzir.

3. Zatezna kamata

115. U pogledu sume koja je dosu|ena u turskim lirama, isplati}e se zatezna kamata u iznosu od 30 % godi{nje, {to je, u skladu sa informacijama dostupnim Sudu, zakonska stopa kamate koja se primjenjuje u Turskoj na dan dono{enja ove presude.

Kako je suma u pogledu troškova i izdataka izražena u funtama, Sud smatra prikladnim da se kamata na ovu sumu plati u iznosu od 8% godišnje, što je, u skladu sa informacijama dostupnim Sudu, zakonska stopa kamate koja se primjenjuje u Engleskoj i Velju na dan donošenja ove presude.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD

Odbija, sa osam glasova za i jedan protiv, preliminarni prigovor u vezi sa iscrpljivanjem domaćih pravnih lijekova;

Odlužuje, sa osam glasova za prema jedan protiv, da je došlo do povrede člana 3. Konvencije;

Odlužuje, sa osam glasova za prema jedan protiv, da je došlo do povrede člana 5. stav 3 Konvencije;

Odlužuje, sa osam glasova za prema jedan protiv, da nije neophodno razmatrati žalbu podnosioca predstavke prema članu 6. stav 1 Konvencije;

Odlužuje, sa osam glasova za prema jedan protiv, da je došlo do povrede člana 13. Konvencije;

Odlužuje, jednoglasno, da se ne može utvrditi povreda člana 25. stav 1 Konvencije;

Odlužuje, sa osam glasova za prema jedan protiv:

(a) da odgovorna Strana plati podnosiocu predstavke, u roku od tri mjeseca, u vezi sa naknadom materijalne i nematerijalne štete 4,283,450,000 (četiri hiljade dvjesto osamdeset tri miliona i četiri stotine i pedeset hiljada) turskih lira;

(b) da odgovorna Strana treba platiti podnosiocu predstavke, u roku od tri mjeseca, u vezi sa troškovima i izdacima 20,710 (dvadeset hiljada i sedam stotina i deset) funti sterlinga, umanjeno za 12,515 (dvanaest hiljada i petsto petnaest) francuskih franaka koji će biti pretvoreni u funte sterlinga po kursu koji se primjenjuje na dan donošenja ove presude;

(c) da se isplati kamata u sljedećim godišnjim stopama, počev od dana isteka navedenog tromjesečnog roka do isplate:

(i) 30 % u odnosu na iznos dodijeljen u turskim lirama;

(ii) 8% u odnosu na iznos dodijeljen u funtama;

Presuda je sačinjena na engleskom i francuskom jeziku i objavljena na javnoj raspravi u Zgradi ljudskih prava u Strasbourg-u, dana 18. decembra 1996. godine.

Rolv RYSSDAL
Predsjednik

Herbert Petzold
Arhivar

R.R.
H.P.

Na osnovu člana 51. stav 1 Konvencije i pravila 53. stav 2 Pravila Suda A, slijede}a odvojena mi{ljenja su prilo`ena ovoj presudi: (1) djelimi~no opre~no mi{ljenje sudije de Meyer; (2) opre~no mi{ljenje sudije Gölcüklü.

DJELIMI^NO OPRE^NO MI\LJENJE SUDIJE DE MEYER

Iako se sla`em da ostatkom presude, ne sla`em se sa stavom ve}ine u vezi sa ~lanovima 6. stav 1 i 13.

U ovom predmetu Sud je prvo morao odlu~ivati o preliminarnom prigovoru da doma}a pravne lijekove nisu bila iscrpljena. Iz razmatranja o ovom pitanju u stavovima 51 do 57 presude, jasno je da su u predmetu podnosioca predstavke ta pravne lijekove ~isto teoretska. Ovo navodi na povredu ~lana 13., {to je kasnije jasno navedeno, ali na razli~it na~in u stavovima 95 do 100 presude. Prema tome, ovaj predmet pokazuje veoma jasnu vezu izme|u ~lana 13. i ~lana 26¹.

Me|utim, obrazlo`enje tako|e navodi, *a fortiori*, da pravo podnosioca predstavke na pristup sudu nije bilo efikasno obezbije|eno.²

Slijedi da smo trebali, u vezi sa odlukom koji smo donijeli o preliminarnom prigovoru, kao logi~nu posljedicu na}i da je do{lo do povrede ~lana 6. stav 1 i ~lana 13.

Bilo bi dovoljno da smo zapazili da je bilo jasno iz razmatranja iznijetog u stavovima 51 do 57 presude da u okolnostima predmeta podnosilac predstavke nije imao efikasna pravne lijekove i nije mogao ostvariti svoje pravo na pristup sudu.

OPRE^NO MIJLENJE SUDIJE GÖLCÜKLÜ

U vezi sa pomo}nom prirodom sistema za za{titu koji je utvr|en Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i njenim direktnim posljedicama, iscrpljivanje doma}ih pravnih lijekova, upu}ujem na svoje suprotno mi{ljenje u predmetu Akdivar i ostali protiv Turske (v. presudu od 16. septembra 1996. godine).

2. Istakao bih da je ~lan 17 Ustava Turske doslovan prevod ~lana 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima i da tortura i zlostavljanje povla~e za sobom te{ke kazne prema Krivi~nom zakonu Turske (~lanovi 234 i 235) (krivi~no pravno sredstvo).

3. Kao civilni prestupi (nezakonita djela) i tortura i zlostavljanje pru`aju osnova za tu`bu radi naknade materijalne i nematerijalne {tete (parni~na tu`ba ili upravni postupak, u zavisnosti od statusa tu`enog).

4. Krivi~ni postupak pokre}u organi gonjenja na njihovu vlastitu inicijativu ili po podnesenoj prijavi i mora se pokrenuti kada postoji dovoljno dokaza da je po~injeno krivi~no djelo.

¹ Vidi stav 51 presude.

² Vidi stavove 54 i 56 presude.

5. Prema tome, u turskom zakonu ova tri pravne lijekove su jednako dostupna u cijeloj zemlji svakom licu koje tvrdi da je `rtva torture ili zlostavljanja.

6. U vezi sa efikasno{}u i pogodnosti navedenih pravnih lijekova, nemam ni najmanje sumnje . U vezi sa tim upu}ujem na moje suprotno mi{ljenje u predmetu Akdivar i ostali protiv Turske (ibid.). Tu`ena strana, u oba ova predmeta, dostavila je Komisiji na prvom mjestu i potom Evropskom sudu - i u njihovom podnesku i na javnoj raspravi - tuceta presuda prvostepenih sudova ili Vrhovnih sudova kao {to je Kasacioni sud i Vrhovni upravni sud.

7. Ve}ina ovih presuda se ti`e slu`ajeva u jugosisto~noj Turskoj gdje su po~injena djela terorizma, a gdje se desio i ovaj slu`aj. Slijede}i primjeri daju kratak sa`etak nekih od tih odluka.

Drugo odjeljenje Vrhovnog upravnog suda - presuda od 23.3.94

Vrhovni upravni sud, vr{e}i zakonski reviziju odluka o obustavi postupka pokrenutog od Provincijalnog upravnog vije}a u Malatyi, odlu~io je da krivi~ni postupak prema ~lanu 235 Krivi~nog zakona (zlostavljanje, pribjegavanje nasilju od strane javnog slu`benika koji mo`e upotrijebiti silu u skladu sa zakonom) treba da se pokrene protiv optu`enih, ~etiri policajca policijske stanice Malatya koji su navodno pretukli osumnji~enog za vrijeme ispitivanja.

Druga presuda Vrhovnog upravnog suda sa istim efektom (presuda od 7.10.1993) ti`e se provincije Adiyaman. Ove dvije regije (Malatya i Adiyaman) su u jugoisto~noj Turskoj.

Osmo krivi~no odjeljenje Kasacionog suda - presuda od 16.12.1987.

Optu`eni su osu`eni na 4 godine, 5 mjeseci i 10 dana zatvora zbog smrti izazvane djelima torture (~lanovi 452/1 i 243/1-2 Krivi~nog zakona).

Kasacioni sud je potvrdio ove kazne koje je izreklo Prvo odjeljenje Mardin Assize suda (jugoisto~na Turska). Osmo krivi~no odjeljenje Kasacionog suda - presuda od 25. 9. 1991.

Osmo odjeljenje Ankara Assize suda je osudilo optu`ene na 4 godine i 2 mjeseca zatvora i zabranilo im da dr`e javne kancelarije 2 mjeseca i 15 dana zbog pribjegavanja zlostavljanja kako bi ishodili priznanja.

Kasacioni sud je smatrao da, kako je stajalo u spisu, da su izvje{taji vje{taka ~inili dovoljan osnov za presudu ni`eg suda. Me|utim, ona je ukinuta zbog gre{kke slu`benika, jer je navedeno da je sud izrekao najmanju kaznu, a odmjerio ju je prema prora~unima o najmanjoj kazni. Osmo krivi~no odjeljenje Kasacionog suda - presuda od 21.2.1990.

Optu`eni su osuđeni na 4 godine, 5 mjeseci i 10 dana zatvora zbog izazivanja smrti pritvorenika. Ova osuda koju je donijelo [esto odjeljenje istambulskog porotnog suda zasnovana je na optu`bi za nano{enje te{kih tjelesnih povreda sa smrtnom posljedicom (~lan452/1 Krivi~nog zakona). Kasacioni sud je potvrdio osudu ali je odlu~io da se treba primjeniti ~lan 243, u vezi sa smr}u kao posljedica torture.

8. Uprkos postojanju tri pravne lijekove koja sam gore naveo, podnosilac predstavke nije iskoristio ni jedan od njih nego se samo `alio Komisiji preko Londona. On ~ak nije ni podnio `albu tu`enim vlastima - prvi korak koji je obaveza pojedinca kada tvrdi da je `rtva bilo ~ega.

9. Jednostavno ne mogu da se slo`im sa mi{ljenjem ve}ine do kojeg je do{lo samo na osnovu golih navoda podnosioca predstavke (da turski sudovi u predmetnim regionima nisu obezbijedili nikakvu za{titu kad su djela na koja se `ali po~injena od strane snaga bezbjednosti), naime, da je efikasnost doma}ih pravnih lijekova pod sumnjom. Smatram da "tamo gdje postoji sumnja", a posebno tamo gdje ima sumnje, doma}a pravne lijekove moraju biti iscrpljena, prema Komisiji (Odluka od 14. marta 1985, F. Garcia protiv [vajcarske, predstavka broj 10148/82, O.I. 42, strana 99). Ali podnosilac predstavke nije uradio ni{ta sli~no.

10. Kao {to je sudija Gotchev pravilno zapazio u svom suprtonom mi{ljenju u gore navedenom predmetu Akdivar i drugi protiv Turske, u vezi pravila iscrpljivanja doma}ih pravnih lijekova, da bi se do{lo do zaklju~ka nakon {to je tu`ena strana pokazala postojanje doma}ih pravnih lijekova, da teret dokaza treba da padne (jo{ jednom) na podnosioca predstavke, od kojeg treba zahtijevati da doka`e da su vlasti u tom regionu dr`ave osujetile njegove poku{aje da pokrene odgovaraju}i postupak. Podnosilac predstavke nije predo~io bilo kakav dokaz u tom smislu.

11. Iznad svega, u ovom predmetu veliki broj ~injenica je sporan me|u stranama. Podnosilac predstavke je naveo da je obavijestio organe gonjenja, za vrijeme ispitivanja, da je bio podvrgnut zlostavljanju za vrijeme policijskog pritvora, dok je tu`ena strana ovo pobijala i dostavila argumente u prilog svojih tvrdnji. Sud je, na osnovu ovog nerazja{njenog pitanja ~injenica, naime navodnog propusta organa gonjenja da pokrene krivi~ni postupak, zaklju~io da je krivi~no pravno sredstvo neefikasno.

12. Osim ~injenice da u turskom zakonu postoji postupak kojim organi gonjenja mogu biti obavezani da pokrenu krivi~ni postupak, ko drugi, ako ne doma}e vlasti, mo`e da razjasni ovu ~injenicu koja je presudna za ishod ovog predmeta. Samo zbog tog razloga, `albe podnosioca predstavke trebalo je prvo ulo`iti turskim sudovima da bi se tako utvrdilo da li su doma}a pravna sredstva efikasna.

13. Prema tome, kako uslovi iz ~lana 26. nisu zadovoljeni, Sud treba da usvoji preliminarne prigovore tu`ene strane u vezi sa neiscrpjivanjem doma}ih pravnih lijekova.

14. Gore navedena prethodna razmišljanja oslobađaju me od razmatranja suštine predmeta.